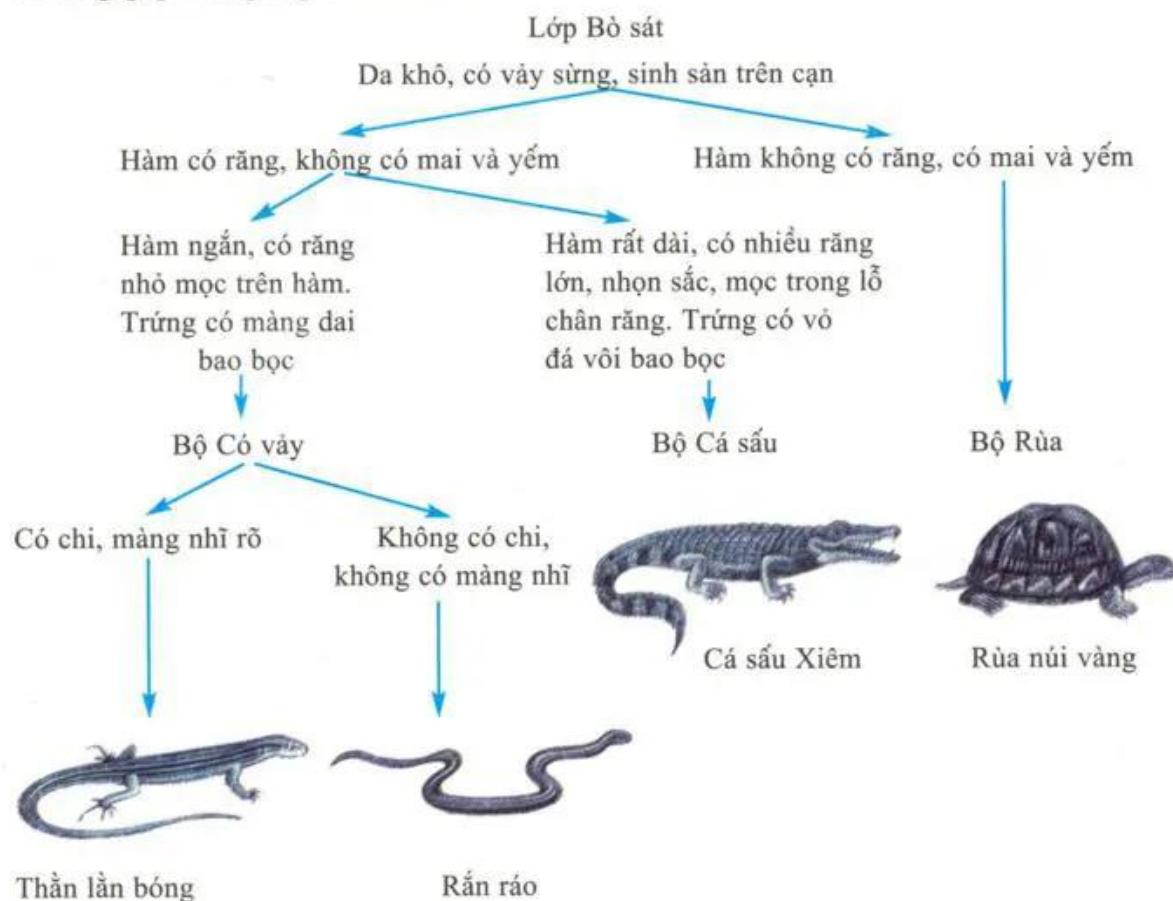

Bài 40 DA DẠNG VÀ ĐẶC ĐIỂM CHUNG CỦA LỚP BÒ SÁT

I - ĐA DẠNG CỦA BÒ SÁT

Trên thế giới có khoảng 6 500 loài bò sát. Ở Việt Nam đã phát hiện 271 loài. Chúng có da khô, vảy sừng bao bọc và sinh sản trên cạn. Bò sát hiện nay được xếp bốn bộ : bộ Đầu mỏ*, bộ Có vảy (chủ yếu gồm những loài sống ở cạn), bộ Cá sấu (sống vừa ở nước vừa ở cạn) và bộ Rùa gồm một số loài rùa cạn, một số loài rùa nước ngọt (sống vừa ở nước vừa ở cạn), ba ba sống chủ yếu ở nước ngọt, rùa biển sống chủ yếu ở biển (hình 40.1).

Quan sát hình 40.1 nêu những đặc điểm cấu tạo ngoài đặc trưng phân biệt ba bộ thường gặp trong lớp Bò sát.

Hình 40.1. Sơ đồ giới thiệu những đại diện của lớp Bò sát

* Bộ Đầu mỏ hiện nay chỉ có một loài sống trên vài hòn đảo nhỏ ở Tân Tây Lan được gọi là Nhông Tân Tây Lan.

II - CÁC LOÀI KHỦNG LONG

1. Sự ra đời và thời đại phồn thịnh của khủng long

■ Tổ tiên của bò sát đã được hình thành cách đây khoảng 280 – 230 triệu năm. Sau đó, do gặp những điều kiện thuận lợi, bò sát cổ đã phát triển rất mạnh mẽ. Đây là thời kì phồn thịnh nhất của bò sát, được gọi là *Thời đại Bò sát* hoặc *Thời đại Khủng long*. Trong Thời đại Khủng long có nhiều loài bò sát to lớn, hình thù kì lạ, thích nghi với những môi trường sống có điều kiện sống rất khác nhau (hình 40.2).

▼ Quan sát, đọc chú thích hình 40.2, nêu đặc điểm của khủng long cá, khủng long cánh và khủng long bạo chúa thích nghi với đời sống của chúng.

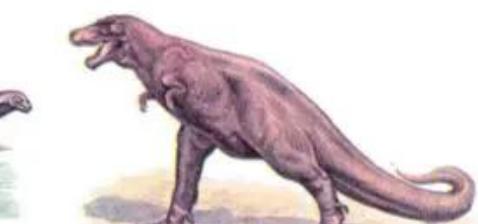
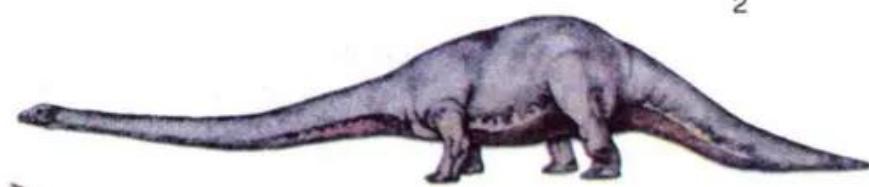
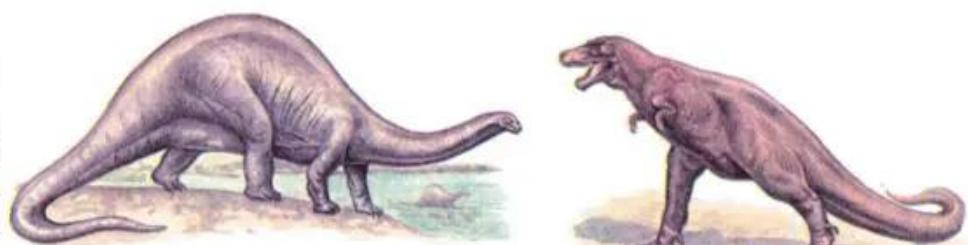
Ngự trị trên cạn

Có những khủng long khổng lồ chuyên ăn thực vật, tứ chi lớn, khoẻ, thích đâm mình trong vực nước ngọt :

1. *Khủng long sám nặng khoảng 70 tấn, dài 22m, cao 12m.*

2. *Khủng long bạo chúa dài 10m, có răng, chi trước ngắn, vuốt sắc nhọn chuyên ăn thịt động vật ở cạn, là loài khủng long dữ nhất của Thời đại Khủng long.*

3. *Khủng long cổ dài, thân dài tới 27m.*

Ngự trị trên không

4. *Khủng long cánh. Cánh có cấu tạo như cánh dơi, biết bay và lượn, chỉ sau yếu, ăn cá.*

Ngự trị môi trường biển

5. *Khủng long cá dài tới 14m, chỉ có dạng vây cá, bơi giỏi, ăn cá, mực, bạch tuộc.*

Hình 40.2. Một số loài khủng long điển hình

2. Sự diệt vong của khủng long

■ Cách đây khoảng 65 triệu năm, khi đó trên Trái Đất đã xuất hiện chim và thú. Chim và thú có cỡ nhỏ hơn khủng long, song sức sống cao và hoạt động mạnh mẽ hơn, có khả năng duy trì nhiệt độ cơ thể ổn định không phụ thuộc vào nhiệt độ môi trường (động vật hằng nhiệt). Chúng có số lượng đông và nhiều loài đã phá hoại trứng khủng long. Thậm chí nhiều loài thú ăn thịt đã tấn công cả khủng long ăn thực vật. Lúc đó khí hậu Trái Đất đang nóng bỗng trở nên lạnh đột ngột, cùng với những thiên tai như núi lửa, khói bụi che phủ bầu trời Trái Đất trong nhiều năm, ảnh hưởng tới sự quang hợp của thực vật, thiên thạch va vào Trái Đất, khủng long có cỡ lớn thiếu chỗ trú thích hợp để tránh rét, thiếu thức ăn, đã bị tiêu diệt hàng loạt. Chỉ còn một số loài cỡ nhỏ hơn nhiều so với khủng long như thằn lằn, rắn, rùa, cá sấu... còn tồn tại cho đến ngày nay.

▼ Giải thích tại sao khủng long bị tiêu diệt, còn những loài bò sát cỡ nhỏ trong những điều kiện ấy lại vẫn tồn tại và sống sót cho đến ngày nay.

III - ĐẶC ĐIỂM CHUNG

▼ Nêu đặc điểm chung của Bò sát :

Môi trường sống, vảy, cổ, vị trí màng nhĩ, cơ quan di chuyển, hệ hô hấp, hệ tuần hoàn, hệ sinh dục, trứng, sự thụ tinh và nhiệt độ cơ thể.

IV - VAI TRÒ

■ Đại bộ phận bò sát có ích cho nông nghiệp vì tiêu diệt sâu bọ có hại như thằn lằn, gặm nhấm (chuột), như đa số rắn. Có giá trị thực phẩm đặc sản (ba ba), dược phẩm (rượu rắn, mật trăn, nọc rắn, yến rùa...), sản phẩm mĩ nghệ (vảy đồi mồi, da thuộc của trăn và rắn...). Vì thế bò sát cần được bảo vệ và gây nuôi những loài quý.

Bò sát có ba bộ phổ biến : bộ Vảy, bộ Rùa và bộ Cá sấu. Tổ tiên bò sát được xuất hiện cách đây khoảng 280 - 230 triệu năm. Thời gian phồn thịnh nhất là Thời đại Khủng long. Bò sát là động vật có xương sống thích nghi hoàn toàn với đời sống ở cạn : da khô, vảy sừng khô, cổ dài, màng nhĩ nằm trong hốc tai, chỉ yếu có vuốt sáu, phổi có nhiều vách ngăn, tim có vách hụt ngăn tâm thất (trừ cá sấu), máu đi nuôi cơ thể vẫn là máu pha, là động vật biến nhiệt. Có cơ quan giao phối, thụ tinh trong ; trứng có màng dai, giàu noãn hoàng.

Câu hỏi ?

- Nêu môi trường sống của từng đại diện của ba bộ Bò sát thường gặp.
- Nêu đặc điểm chung của Bò sát.

Em có biết ?

- Công viên Jura của Trung Quốc mới khai trương năm 2001 là một công viên lớn trưng bày mô hình các loài khủng long. Các em nhỏ Trung Quốc rất thích tới công viên này vì nó cho các em hình ảnh thu nhỏ của thế giới hơn 60 triệu năm trước đây.
- Khi bị rắn độc cắn, cần sơ cứu kịp thời bằng những thao tác sau :
  - Buộc chặt trên vết thương chừng 5 – 10cm (theo chiều máu chảy về tim), cứ 10 phút phải nới lỏng trong 90 giây và nhích về phía vết cắn.
  - Dùng dao đũa khử trùng rách vết thương tới độ sâu của răng độc cắm vào chỗ cắn.
  - Dùng giác hút hoặc dùng ống áp lên chỗ rách, rồi hút (không nên nặn).
  - Rửa vết thương bằng thuốc tím 5%.
  - Đưa ngay đến bệnh viện gần nhất.
  - Bệnh nhân cần nằm yên tĩnh, không hoảng hốt, không được uống rượu.